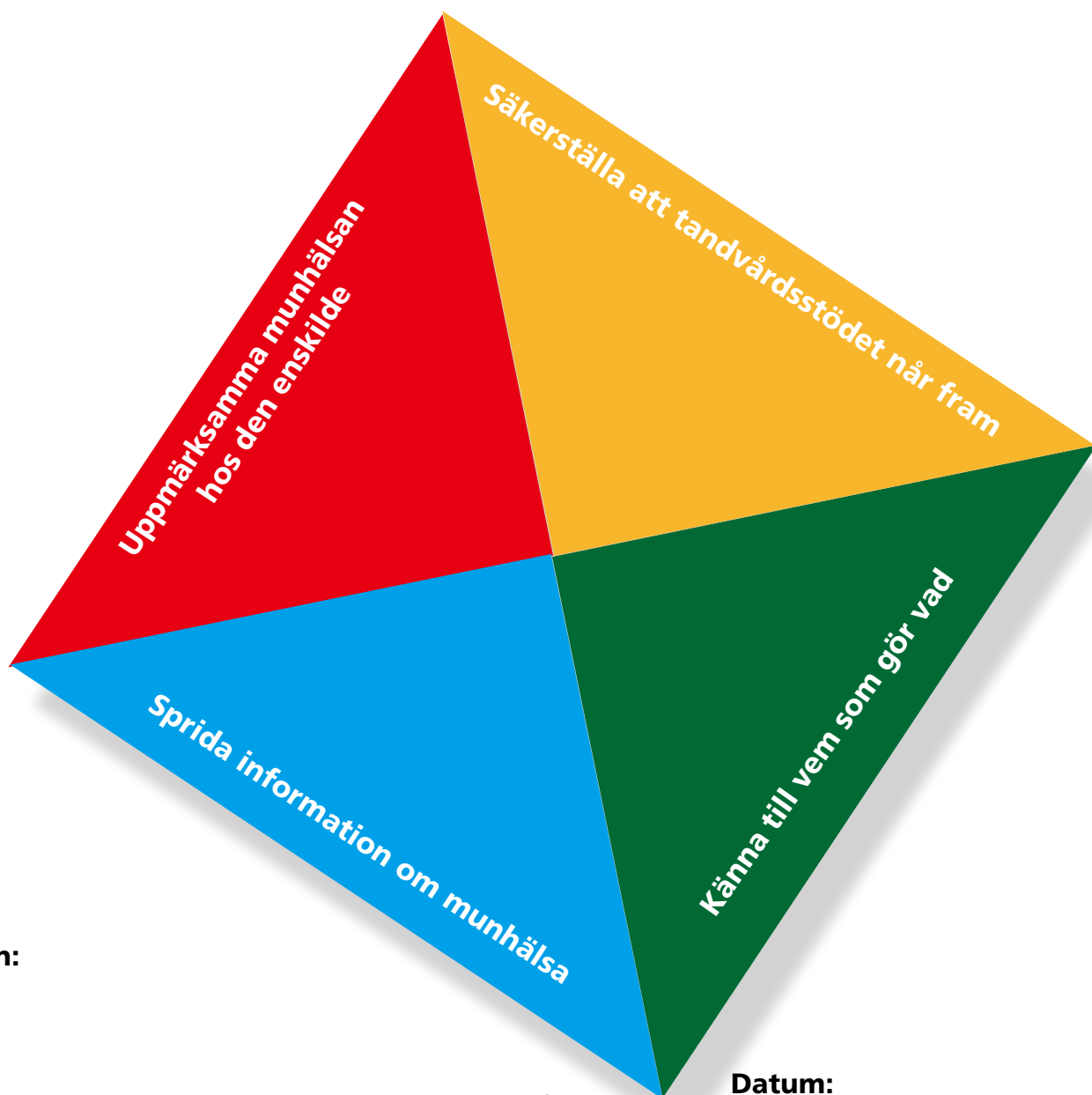

Bättre munhälsa

hos personer med demenssjukdom som bor i ordinärt boende

Vad kan socialtjänst, primärvård och minnesmottagning
göra för att uppmärksamma munhälsa?

Kommun:

Datum:

Komplement till lokala modeller för sammanhållen
vård och omsorg om personer med demenssjukdom
samt stöd till deras anhöriga

Innehåll

Bakgrund	1
Uppmärksamma munhälsa!	2
Välj åtgärd	4
 Känna till vem som gör vad	7
 Sprida information om munhälsa	13
 Uppmärksamma munhälsan hos den enskilde	15
 Säkerställa att tandvårdsstödet når fram	19
 Utvecklingsområden	24
Åtgärder vi har valt- en sammanställning	29
Bilagor	31

1. Munhälsobedömning - ett erbjudande

Så ser brevet om erbjudandet om ut

2. En god munhälsa - bra för hela kroppen

Ett informationsblad om munhälsa för äldre

3. Tre frågor för att uppmärksamma munhälsan

Ett instrument för att uppmärksamma den enskildes munhälsa

4. Din rätt till tandvårdsstöd

Ett informationsblad om särskilt tandvårdsstöd

World Health Organisation (WHO 2012) definierar munhälsa som ett tillstånd av att vara fri från kronisk mun- och ansiktssmärta, mun- och halscancer, sjukdomar i tandkött, födelsedefekter samt andra sjukdomar och tillstånd som kan påverka vävnaden runt tänder och mun.

Enligt utredningen "Tandvården till 2010" (SOU 2002:53), innefattar begreppet munhälsa bland annat avsaknad av smärta, god tuggförmåga och acceptabel estetik.

Bakgrund

Kommunerna (1) och landstinget i nordvästra Stockholm tog under 2011-12 fram lokala modeller för sammanhållen vård och omsorg kring personer med demenssjukdom samt stöd till deras anhöriga (2). Modellerna utgör basen för verksamheternas samverkan kring demens i respektive kommun och utgår från nationella riktlinjer och regionalt vårdprogram.

Modellerna togs fram i samverkan med FOU nu och beskriver ansvarsområden, gemensamma åtgärder och eventuella utvecklingsområden för socialtjänst, primärvård och minnesmottagning. I samband med detta arbete uppmärksammades behov av samverkan kring munhälsa. Folk tandvården i Jakobsberg och Bromma/Ekerö, med kunskap om geriatrisk tandvård, tog samtidigt initiativ till samverkan med FOU nu kring bättre munhälsa hos multisjuka äldre.

FOU nu fick 2012 i uppdrag att, i samarbete med Folk tandvården i Jakobsberg och Bromma/Ekerö, ta fram förslag till kompletterande åtgärder för att uppmärksamma munhälsa hos personer med demenssjukdom som bor hemma.

Arbetet har genomförts i nära samarbete med företrädare för berörda verksamheter i Ekerö och Järfälla; hemtjänst, primärvård, anhörigstöd, uppsökande tandvård, minnesmottagning, medicinskt ansvarig sjuksköterska och anhöriga. Åtgärderna har stämts av med tandvårdsenheten i Stockholms läns landsting men inte testat vetenskapligt.

Arbetet har utgått från de nationella riktlinjerna för vård och omsorg vid demenssjukdom⁽³⁾, tandvårdsstödslagen och överenskommelse gällande munhälsobedömning genom uppsökande verksamhet mellan landstinget och kommunerna i länet⁽⁴⁾.

Förslagen visar hur socialtjänst, primärvård och minnesmottagning, inom sina ordinarie uppdrag, kan samverka för att personer med kognitiv svikt eller demenssjukdom som bor hemma ska få en bättre munhälsa och stöd från tandvården. Eftersom tandvården inte ingår i de samverkansforum som ansvarar för de lokala modellerna omfattar dessa förslag inte tandvården.

(1) Upplands-Bro, Sigtuna, Upplands Väsby, Järfälla, Sollentuna, Solna och Ekerö

(2) Lokala modeller kan även kallas "lokala program" eller "lokala riktlinjer". För mer information se kommunens hemsida.

(3) Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom 2010, Socialstyrelsen

(4) Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län angående uppsökande verksamhet för vissa äldre och funktionshindrade

Uppmärksamma munhälsa!

Munvård har stor betydelse för hälsan Demenssjuka behöver särskilt stöd

Glädjande nog har allt fler äldre i Sverige kvar sina tänder hela livet. Ofta har de egna tänderna kompletterats med broar, implantat eller delproteser. Det innebär dock att det är ännu viktigare med noggrann munvård.

Med ökad ålder och medicinering får många äldre och sjuka problem med muntorrhet, sämre tuggförmåga och blottlagda tandhalsar. Det ökar risken för infektioner, karies och andra problem med tänder och tandkött.

Dålig munhälsa påverkar även hälsan och livskvaliteten i övrigt. Infektioner i munnen kan sprida sig i kroppen. Dålig munhälsa påverkar också humöret, viljan och förmågan att äta, ta mediciner och umgås med andra.

Personer med demenssjukdom som har fått problem i munnen kan både ha svårt att lokalisera smärtan och att tala om att de har ont. Ibland kan aggressivitet eller vägran att ta emot mat vara uttryck för smärta i munnen. För den som är demenssjuk kan det vara svårt att sköta om sin mun och hålla kontakt med sin tandläkare.

Många av dem som ger vård och omsorg är inte medvetna om vikten av god munhälsa. De beskriver ofta att det är svårt eller tidskrävande att hjälpa till med tandborstning. De känner inte till att problem i munnen kan leda till en lång rad andra hälsoproblem, som i sin tur kan öka behovet av vård och omsorg.

Personer med demenssjukdom kan behöva särskilt stöd med munvård och att behålla kontakt med tandvården.

Delat ansvar Alla kan bidra

Den enskilde har själv ansvar för kontakt med tandvården. Men om personen inte klarar att sköta sin munhälsa och hålla kontakten med tandvården, kan det leda till problem som riskerar att öka behovet av vård och omsorg.

Tandvården ingår oftast inte i den sammanhållna vården och omsorgen kring personer med demenssjukdom. Det finns dock riktlinjer för samverkan mellan Stockholms läns landsting och kommunerna då det gäller särskilt tandvårdsstöd. Tandvårdsstödet ger personer, med omfattande och varaktiga omsorgsbehov, rätt till munhälsobedömning i hemmet och reducerat pris för viss tandvård.

Att sköta munnen kan vara en del av den personliga omvårdnaden som socialtjänsten hjälper till med. Förebygga ohälsa i munnen kan ingå hemsjukvårdens uppdrag. Munhälsa finns med som en del i kvalitetsregistret Senior alert. Enligt nationella riktlinjerna för vård och omsorg vid demenssjukdom bör socialtjänst och hälso- och sjukvården göra regelbundna bedömningar av munhälsan. Alla aktörer som samverkar kring demenssjuka kan bidra till att vägleda den demenssjuke och anhöriga. Och säkra att tandvårdsstödet når fram till dem som har rätt till det.

Munhälsan blir en del av den lokala modellen Åtgärder och idéer för fortsatt utveckling

I det här dokumentet finns fyra konkreta förslag till att uppmärksamma munhälsa. Det handlar om basala åtgärder som ska ge en grund för att inkludera munhälsan i en sammanhållen vård och omsorg kring personer med demenssjukdom.

Åtgärderna ska på ett enkelt sätt kunna genomföras inom ramen för verksamheternas vanliga arbete.

Här finns också förslag till utvecklingsområden för de verksamheter eller samverkansgrupper som vill göra mer för en bättre munhälsa hos personer med demenssjukdom som bor i ordinärt boende.

Välj åtgärd

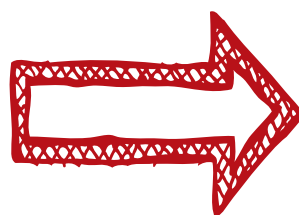

Verksamhetsansvariga inom socialtjänst, primärvård och minnesmottagning (de som ansvarar för de lokala modellerna kring demens) väljer vilka åtgärder som ska införas i respektive kommun.

Beslut fattas på samma sätt som andra ändringar i de lokala modellerna. I de flesta fall genom beslut i respektive samverkansgrupp. Dokumentet blir, då valen är markerade, ett komplement till den lokala modellen.

Det är förstås även möjligt för enskilda verksamheter att införa åtgärderna eller på eget initiativ arbeta med utvecklingsområden inom den egna verksamheten.

Gör så här:

Läs

Verksamhetschefer och nyckelpersoner inom berörda verksamheter läser igenom och diskuterar förslagen. Bjud gärna in föreläsare, t ex från tandvård med geriatrisk kompetens, för fördjupad information.

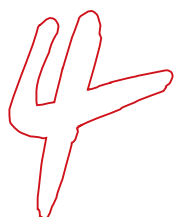
Bestäm hur ni vill använda de fyra åtgärderna

Diskutera och besluta i samverkansgruppen vilka av de fyra åtgärderna som ska införas. Markera vilka förslag ni väljer. På de tomma raderna kan lokala anpassningar anges.

Bestäm om fortsatt utveckling av fler åtgärder

Besluta i samverkansgruppen vilket eventuellt utvecklingsarbete som ska bedrivas i berörda verksamheter. Se förslag till utvecklingsområden i dokumentet. Egna förslag till utvecklingsområden kan skrivas i de tomma fälten.

Gör en sammanställning

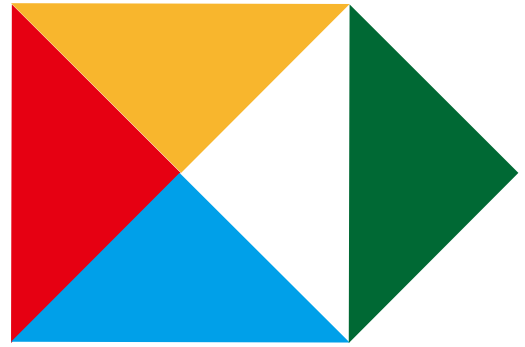
Fyll i sammanställningen över de åtgärder som ni beslutat ska gälla och vilka eventuella utvecklingsarbeten som ska genomföras i er kommun.

Färdigt!

Det ifyllda dokumentet utgör nu en komplettering till den lokala modellen för sammanhållen vård och omsorg till personer med demenssjukdom samt stöd till deras anhöriga.

Sprid till berörda verksamheter i kommunen.

Känna till vem som gör vad

Alla verksamheter, som möter äldre med demenssjukdom, ska känna till vilka olika aktörer som kan ge hjälp och stöd vad gäller munhälsa och tandvård för att vid behov kunna vägleda den enskilde och anhöriga.

Åtgärden innebär att information om särskilt tandvårdsstöd och vem som gör vad sprids till alla berörda verksamheter.

Det är inte självklart att personal inom äldreomsorg, primärvård och minnesmottagning vet vem som ansvarar för vad då det gäller munhälsa och tandvård. Eller vad särskilt tandvårdsstöd är.

Även om tandvården inte ingår i samarbetet kring lokala modeller bör information om deras roll och tjänster vara tydlig för alla som arbetar kring personer med demenssjukdom.

Med kunskap om det samlade stödet blir det lättare för alla aktörer att vägleda den enskilde och deras anhöriga så de får rätt hjälp i rätt tid.

Här finns kort information till all berörd personal om särskilt tandvårdsstöd och de olika aktörernas uppdrag om munhälsa.

Här finns även förslag till en lokal kontaktlista.

Känna till särskilt tandvårdsstöd

Vissa äldre och funktionshindrade personer har rätt till tandvårdsstöd från landstinget. Landsting och kommun ska samarbeta för att de som har rätt till tandvårdsstödet får erbjudande om det.

Tandvårdsstödet berättigar till två förmåner som är oberoende av varandra:

1

Årligt erbjudande om kostnadsfri munhälsobedömning som utförs i det egna hemmet.

2

Kostnaden för viss, *nödvändig tandvård*, ingår i avgift för sjukvård och omfattas av högkostnadsskyddet.

Personer med demenssjukdom som bor hemma kan ha rätt till tandvårdsstöd om de har omfattande och varaktigt omvårdnadsbehov. Det vill säga hjälp med personlig omvårdnad minst tre gånger per dag och tillsyn under natten. Den personliga omvårdnaden kan ges av hemtjänst eller anhörig. Med varaktigt menas att behoven varar under minst ett år. Det är hur stort omvårdnadsbehovet är som avgör om personen har rätt till tandvårdsstöd, inte personens munhälsa.

De som bedöms ha rätt till tandvårdsstöd får ett tandvårdsstödsintyg. Det är en värdehandling som personen tar med tillsammans med högkostnadskortet och legitimation till sin tandläkare och får då reducerat pris för det som bedöms som nödvändig tandvård.

De får också, en gång per år, erbjudande om munhälsobedömning i hemmet. (Se i bilaga hur brevet om erbjudandet ser ut).

De som tackar ja till erbjudandet får en munhälsobedömning i hemmet av den tandvårdsutförare som landstinget upphandlat för detta uppdrag. De som tackar nej får ett nytt erbjudande efter ett år.

Vid munhälsobedömningen deltar även de som ger omvårdnaden (hemtjänst eller anhörig) för att få information om hur de kan hjälpa den enskilde med munhälsan.

De som utför munhälsobedömningarna ska även erbjuda munvårdsutbildning till vård- och omsorgspersonal. Utbildningen ska ge både teoretisk och praktisk kunskap och motivation att sköta den dagliga munvården. Den ska också ge kunskap om att tolka signaler och symtom om tandsjukdomar samt förstå behandlingsråd från tandvården.

Läs mer i "Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län angående uppsökande verksamhet för vissa äldre och funktionshindrade". Den finns på kommunförbundets hemsida www.ksl.se.

Känna till vem som gör vad

Tandvård

Tandvården förebygger, utreder och behandlar sjukdomar och skador i munhålan. Målet är god tandhälsa och tandvård på lika villkor för hela befolkningen.

Landstinget ska verka för en god tandhälsa och har ansvar för att länets invånare erbjuds en bra tandvård. Tandvården kan utföras av såväl landstingets egen tandvård (folktandvården) som av privata tandläkare. Den enskilde väljer själv tandläkare.

Allmäntandvård och specialisttandvård

Då den allmänna tandvården inte räcker till kan specialisttandvård erbjudas, t ex vid avancerade eller särskilda behov, som grav tandlossning och käkledsbesvär. Specialisttandvården tar emot patienter med remiss från allmäntandvården, läkare eller annan vårdgivare.

Sjukhustandvård/medicinsk tandvård

Inom sjukhustandvården och den medicinska tandvården finns kompetens för vård av patienter med särskilda behov t ex patienter som vårdas på sjukhus, har kognitiv svikt eller behöver tandvård under narkos. Här finns geriatrisk kompetens kring tandsjukdomar, psykiska problem och funktionshinder. Här finns också medicinsk kompetens för att bedöma hur olika läkemedel påverkar munhälsan.

Vid behov remitterar allmän- eller specialisttandvården patienten till den medicinska tandvården.

Uppsökande munhälsobedömning

Personer som har rätt till tandvårdsstöd får munhälsobedömning utförd i det egna hemmet. För detta uppdrag har landstinget upphandlat flera utförare som ansvarar för olika delar av uppdraget och för olika delar av länet. Ta reda på vilken utförare som har i uppdrag att ge uppsökande munhälsobedömning till personer i ordinärt boende i er kommun.

Utföraren ska även erbjuda teoretisk och praktisk utbildning om munvård till berörd vård- och omsorgspersonal.

Tandvårdsenheten

Inom Stockholms län landstings hälso- och sjukvårdsförvaltning finns en enhet för tandvårdsfrågor. De ansvarar bland annat för det särskilda tandvårdsstödet. Tandvårdsenheten utfärdar intyg för tandvårdsstöd till de som inte har stöd och hjälp från kommunen.

Primärvård

Primärvården bedriver grundläggande hälso- och sjukvård, det vill säga medicinsk behandling, omvårdnad, förebyggande arbete och rehabilitering som inte kräver sjukhusens medicinska och tekniska resurser. De hälsofrågor och sjukdomar som deras patienter har kan ha koppling till munhälsa.

Munhälsobedömning

I de nationella riktlinjerna för vård och omsorg vid demenssjukdom (2010) rekommenderar Socialstyrelsen att hälso- och sjukvården regelbundet gör en strukturerad bedömning av munhälsan. På så sätt kan sjukdom i munnen förebyggas, upptäckas och behandlas i tid.

I det nationella kvalitetsregistret Senior alert finns redskap för primärvården att göra riskbedömningar och besluta om åtgärder avseende munhälsa. Där finns också en film som vänder sig till vårdpersonal.

Intyg för tandvårdsstöd

Om primärvården har patienter med omfattande och varaktiga omvårdnadsbehov, som inte har insatser från socialtjänsten, kan läkare eller distriktsköterska skriva intyg om behovet av omfattande och varaktig personlig omvårdnad.

Tandvårdsenheten bedömer sedan om personen har rätt till tandvårdsstöd.

Minnesmottagning

Minnesmottagningen är en specialistvård som endast möter patienterna i samband med utredning och diagnos av demenssjukdomar. De har inte ansvar för patienternas hälsa i övrigt. Detta ansvar ligger då kvar hos primärvården.

Minnesmottagningen har även en vägledande roll och ett konsultativt uppdrag gentemot primärvården när det gäller demenssjukdomar.

Om minnesmottagningen får kännedom om att en patient har omfattande och varaktiga behov av personlig omvårdnad och inte har insatser från kommunen bör de informera om det särskilda tandvårdsstödet.

Läkare på minnesmottagningen kan skriva intyg om omvårdnadsbehovet och skicka till tandvårdsenheten.

Intyget ska skickas till:

Tandvårdsenheten
Hälso-och sjukvårdsförvaltningen
Box 6416
113 82 Stockholm

Socialtjänst

Socialtjänsten ska, enligt socialtjänstlagen, erbjuda stöd till personer som inte själva eller på annat sätt kan tillgodose sina behov. Genom hemtjänst, dagverksamhet eller liknande insatser kan kommunen underlätta för äldre att bo hemma, leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Hemtjänstens uppdrag om personlig omvårdnad kan innefatta stöd att borsta tänderna. Att följa med till tandvården kan ingå i uppdraget om ledsagning.

I de nationella riktlinjerna för vård och omsorg vid demenssjukdom är en rekommendation, med prioritet ett, att socialtjänsten regelbundet ska göra en strukturerad bedömning av munhälsan.

Socialtjänsten ska enligt överenskommelse med landstinget samverka kring de personer som har rätt till särskilt tandvårdsstöd.

Utfärda tandvårdsstödsintyg

När det gäller tandvårdsstödet samverkar kommunerna i länet med landstingets tandvårdsstödsenhet genom att utfärda tandvårdsstödsintyg till personer som har insatser från socialtjänsten. Det gäller både de som bor i särskilda boendeformer och de som bor hemma och har omfattande och varaktiga behov av personlig omvårdnad.

För personer som bor hemma är det vanligtvis biståndshandläggare som utfärdar tandvårdsstödsintyget. Biståndshandläggaren förmedlar då även erbjudandet om uppsökande munhälsobedömning i hemmet. Handläggning av tandvårdsstödet sker i landstingets datasystem Symfoni. Det är oftast MAS (medicinskt ansvarig

sjuusköterska) som är kommunens kontaktperson till landstingets tandvårdsenhet.

Medverka vid munhälsobedömning

Vid munhälsobedömning i hemmet ger tandvårdsutföraren individuella råd om behovet av munvård och demonstrerar hur det ska gå till. Allt för att den som är demenssjuk ska få god munvård varje dag, på egen hand eller med hjälp från vård- och omsorgspersonal eller anhöriga.

Ansvarig för hemtjänst ska ge hemtjänstpersonalen förutsättningar för att närvara vid munhälsobedömningen och ta del av information och instruktion. Samtidigt ska hemtjänsten ge de som utför munhälsobedömningen information om den berättigades allmäntillstånd.

Utbildning för vård- och omsorgspersonal

De som utför munhälsobedömningarna ska erbjuda berörd personal en årlig lärarydd utbildning om munvård och dess betydelse för munhälsan och allmänhälsan. Utbildningen ska ge personalen motivation samt teoretisk och praktisk kunskap så att munvården blir en självklar del av vården. Socialtjänsten ska ge vård- och omsorgspersonalen förutsättningar för att delta i munvårdsutbildningen.

Kontaktlista för lokala aktörer inom tandvård

För att underlätta samarbetet föreslås att en kontaktlista tas fram med de aktörer i respektive kommun som kan medverka till en förbättrad munhälsa hos personer med kognitiv svikt eller demenssjukdom som bor i ordinärt boende.

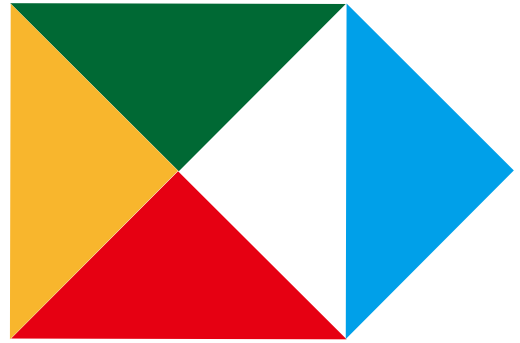
Kontaktlistan ska ge en överblick och kunskap om vilka aktörer som finns i kommunen och underlätta för alla verksamheter att vägleda personer med demenssjukdom och deras anhöriga till rätt stöd. Den ska komplettera befintlig kontaktlista i lokala modellen för sammanhållen vård och omsorg om personer med demenssjukdom och stöd till deras anhöriga.

Upprättat: (datum)

Ansvarig för uppdatering:

verksamhet	aktör/ utförare	adress/hemsida	telefon
Tandvård			
Handläggare av tandvårdsstödsintyg	Tandvårdsenheten	Hälsö- och sjukvårdsförvaltningen Box 6416 113 82 Stockholm	08 -123 133 00
Uppsökande munhälso- bedömning i ordinärt boende			
Tandläkarmottagning/ utförare med geriatrisk kompetens			
Socialtjänst			
Kontaktperson för TVI i ordinärt boende			
Utfärdar TVI i ordinärt boende			
Övrigt			

(TVI =Tandvårdsstödsintyg)

Sprida information om munhälsa

Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamheter ska bidra till att sprida information till personer med demenssjukdom och deras anhöriga om vikten av god munhälsa och var de kan få stöd.

Åtgärden handlar om att i förebyggande syfte sprida information och kunskap om vikten av munhälsa för personer med kognitiv svikt och demenssjukdom.

Kunskap om vad som händer med munhälsan när man blir äldre är viktigt för att både förebygga och för att kunna åtgärda problem med munhälsan.

Många äldre och deras anhöriga saknar kunskap om vad man bör tänka på och hur mun och tänder sköts på bästa sätt när man blir äldre och sjuk. Alla verksamheter i vårdkedjan kan spela en viktig roll genom att sprida informationen till äldre och deras anhöriga.

Här följer förslag till information samt när och var den kan spridas.

Informationsblad om munhälsa för äldre

Ett informationsblad om munhälsa och åldersförändringar som påverkar munhälsan har tagits fram i samarbete med tandvården, se bilaga "En god munhälsa- bra för hela kroppen". Bladet kan kopieras och spridas.

När och var ska informationen spridas?

På de tomma raderna kan lokala förslag anges

Socialtjänst

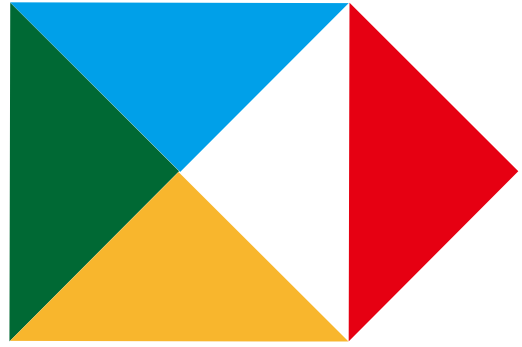
- Öppna träfflokaler för äldre
- Via demenssköterska/demenssamordnare
- Vid uppsökande hembesök/ 80- årssamtal
- Vid planering av insatser eller vägledning inom hemtjänst
- Vid planering av insatser eller vägledning på dagverksamhet
- Vid in- och utskrivning på växelvård/korttidsvård
- Via olika anhöriggrupper, anhörigsamtal eller hemsidor med information till anhöriga

Primärvård

- Vid hälsosamtal för 75-åringar
- Vid inskrivning inom hemsjukvård eller hembesök
- Vid demensutredning
- Vid uppföljning av demenssjukdom
- Vid stödsamtal

Minnesmottagning

- Vid demensutredning
- Vid uppföljning av demenssjukdom
- Vid anhörigutbildning
- Vid stödsamtal

Uppmärksamma munhälsan hos den enskilde

Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens aktörer ska vid behov uppmärksamma munhälsan i kontakten med personer med demenssjukdom. Hälso- och sjukvården kan använda kvalitetsregistret Senior alert för att regelbundet göra strukturerade bedömningar av munhälsa.

Åtgärden innebär att ett strukturerat sätt för att uppmärksamma munhälsan införs.

Ju längre personen kommer i sin demenssjukdom desto större risk för försämrad munhälsa. Åldrandet leder till ökad muntorrhet och blottade tandhalsar. Sämre motorik i händerna gör att det blir svårare att borsta tänderna. Allt detta innebär att äldre lättare får infektioner i munnen och att risken för karies ökar. Demenssjukdom innebär även att man kan glömma bort att borsta tänderna och gå till tandläkaren. Sämre funktion och glömska ökar behovet av att både anhöriga och personal påminner om tandborstning och tandläkartider.

Det här förslaget handlar om hur verksamheter inom vård och omsorg kan uppmärksamma munhälsan hos den enskilde och påminna om kontakt med tandvården.

Här ges förslag om att använda ett instrument med tre frågor för att uppmärksamma munhälsan i mötet med den enskilde.

Här följer också en beskrivning av primärvårdens möjlighet att använda kvalitetsregistret Senior alert.

Tre frågor för att uppmärksamma munhälsan

1

Har du träffat någon tandläkare under de senaste två åren?

2

Har du besvär från munnen?

3

Är det någonting du undviker att äta för att det är besvärligt för dig?

Ett instrument med tre frågor har tagits fram i samarbete med tandvården. Det är tre enkla frågor som uppmärksammar den enskildes munhälsa och därmed också eventuellt behov av hjälp med munvården och kontakt med tandvården.

Det krävs ingen tandvårdskompetens hos den som ställer frågorna. Frågorna med förklarande text finns som bilaga. Bladet kan kopieras och delas ut till berörd personal.

Frågorna är testade av anhörigkonsulent, hemtjänst, vårdcentral och minnesmottagning. Frågorna bör användas i situationer där personalen känner sig bekväm att ställa dem.

När och var ska frågorna ställas?

På de tomma raderna kan lokala förslag anges

Socialtjänst

Vid planering och uppföljning av insatser inom hemtjänst

Vid planering och uppföljning av insatser inom dagverksamhet

Vid planering och uppföljning av omvårdnadsjournal på korttidsvård/växelvård

Primärvård

Vid inskrivning i hemsjukvården

Vid demensutredning

Vid uppföljning av demenssjukdom

Vid hembesök

Minnesmottagning

Vid demensutredning

Vid uppföljning av demenssjukdom

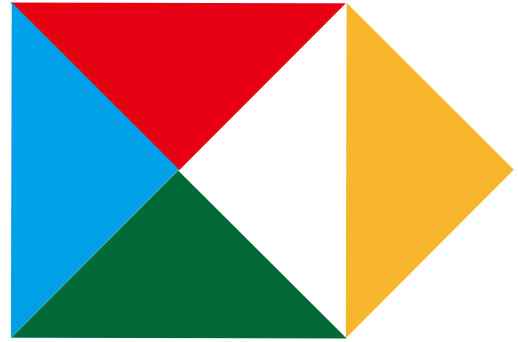

Munhälsa i Senior alert

Senior alert är ett nationellt, webbaserat kvalitetsregister som syftar till att förebygga skador och främja hälsan hos äldre personer som söker vård och omsorg. En del av kvalitetsregistret handlar om munhälsa. Här används instrumentet ROAG (Revised Oral Assessment Guide) för att bedöma risk för ohälsa i munnen. Efter genomförd riskbedömning bestäms

åtgärder och sedan följs resultatet upp. Senior alert är ett verktyg för att göra strukturerade bedömningar av munhälsa vilket är en rekommendation i nationella riktlinjerna för vård och omsorg om personer med demenssjukdom. Primärvården ska fr o m 2013 använda Senior alert.

Säkerställa att tandvårdsstödet når fram

Alla aktörer och verksamheter som möter äldre med demenssjukdom i ordinärt boende ska känna till vad som gäller avseende uppsökande munhälsobedömning, tandvårdsstödsintyg och nödvändig tandvård.

Åtgärden innebär att kunskap om särskilt tandvårdsstöd läggs till den lokala modellen och att information om tandvårdsstödet sprids till personer med kognitiv svikt/demenssjukdom och deras anhöriga samt berörd personal.

Personer med demenssjukdom som bor hemma och har omfattande omvårdnadsbehov kan ha rätt till tandvårdsstöd och uppsökande munhälsobedömning.

Det finns rutiner för hur tandvårdsstöd och munhälsobedömning i hemmet ska erbjudas i Stockholms län.

Genom att alla aktörer i vårdkedjan känna till vad som gäller kan det säkerställas att stödet nå fram till dem som har rätt till denna förmån.

Här följer förslag till ett informationsblad om tandvårdsstödet och förslag till när och var informationen kan spridas till personer med kognitiv svikt/demenssjukdom och deras anhöriga.

Här finns också en checklista för att säkerställa att tandvårdsstödet är känt hos berörda verksamheter.

Informationsblad om tandvårdsstöd

Ett informationsblad om tandvårdsstödsintyg, munhälsobedömning och nödvändig tandvård har tagits fram i samarbete med tandvården. Den finns som bilaga, "Dina rättigheter till tandvårdsstöd".

Informationsbladet kan kopieras och spridas till berörd personal, personer med kognitiv svikt/demenssjukdom och deras anhöriga.

När och var ska informationen spridas?

På de tomma raderna kan lokala förslag anges

Socialtjänst

Vid planering och uppföljning av insatser inom hemtjänst

Vid planering och uppföljning av insatser inom dagverksamhet

Vid upprättande och uppföljning av omvårdnadsjournal på korttidsvård/växelvård

Primärvård

Vid inskrivning i hemsjukvården

Vid demensutredning

Vid uppföljning av demenssjukdom

Vid hembesök

Minnesmottagning

Vid demensutredning

Vid uppföljning av demenssjukdom

Säkerställa att all personal känner till tandvårdsstödet

Gå igenom checklistan för att säkerställa att all berörda känner till tandvårdsstödet. Behöver ni vidta åtgärder för att det ska vara tydligt för all personal vad som gäller? Om det behövs så kan ni upprätta en handlingsplan.

JA NEJ **Primärvård**

Distriktssköterskor känner till när och hur de skriver intyg till tandvårdsenheten

Läkare känner till när och hur de skriver intyg till tandvårdsenheten

Alla inom hemsjukvården har kunskap om uppsökande munhälsobedömning och vem som är den lokala utföraren

Minnesmottagning

Sjuksköterskor känner till när och hur de skriver intyg till tandvårdsenheten

Läkare känner till när och hur de skriver intyg till tandvårdsenheten

Kunskap om uppsökande munhälsobedömning och lokala utföraren är känt hos alla inom minnesmottagningen

Socialtjänst

Det finns information om vem som är kommunens kontaktperson till tandvårdsenheten

Ange var:

Det finns information om vem som svarar på frågor om tandvårdsstöd och uppsökande munhälsobedömning

Ange var info finns:

Det är tydligt vem som utfärdar tandvårdsstödsintyg till personer i ordinärt boende

Ange vilken funktion:

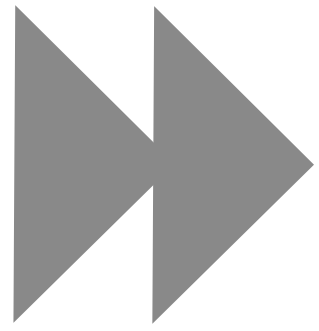
De som utfärdare tandvårdsstödsintyg har aktuell rutin för detta

Alla hemtjänstutförare har kunskap om uppsökande munhälsobedömning och vem som är den lokala utföraren

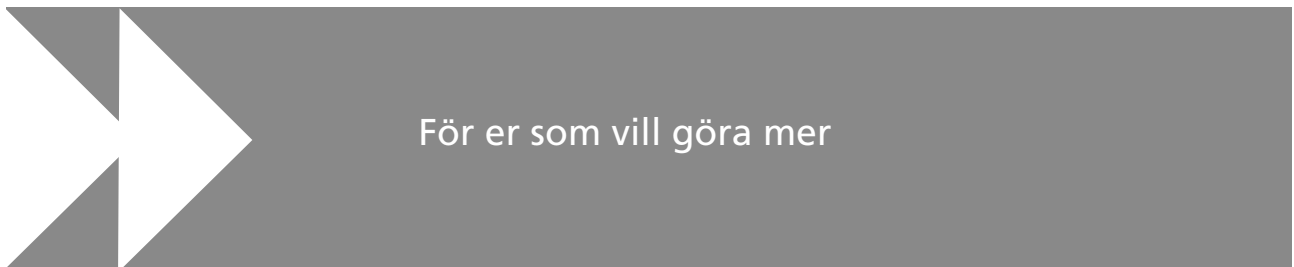
Ange hur info ges:

Handlingsplan för ökad tydlighet avseende tandvårdsstöd

	Vad	Vem	När klart
1			
2			
3			
4			

Utvecklingsområden

I arbetet med att ta fram det här materialet har flera förslag till utvecklingsområden kommit fram. Förslag som kan leda fram till fler åtgärder för att förbättra munhälsan för personer med kognitiv svikt/demenssjukdom som bor i ordinärt boende.

Här beskrivs några förslag till utvecklingsområden.

Varje samverkansgrupp avgör själva inom vilka områden utvecklingsarbete ska ske.

Vissa utvecklingsområden kan enstaka berörda verksamheter ta initiativ till, andra förutsätter samverkan.

I de tomma fälten kan andra utvecklingsidéer skrivas.

Här finns också förslag till en handlingsplan för utvecklingsområden för bättre munhälsa.

Förslag till utvecklingsområden

Ökad samverkan med anhöriga

Anhöriga är mycket betydelsefulla för en sammanhållen vård och omsorg kring personer med demenssjukdom. De anhöriga känner ofta den enskilde och dess vanor. I samarbetet med anhöriga har de påtalat att munhälsa är något som de inte uppmärksammat och att det ofta gått för lång tid innan tandvården kopplats in.

Bättre information till anhöriga är ett första steg för bättre munhälsa. Fortsatt dialog bör föras med anhöriga om vad som mer kan göras för att utveckla samverkan för en bättre munhälsa och därmed bättre hälsa för personer med demenssjukdom.

*Hur kan samverkan med anhöriga utvecklas avseende munhälsa?
Hur kan anhöriga få bättre stöd att kunna hjälpa personer med demenssjukdom med munhälsa?*

Dagverksamhet borstar tänderna

Personer med demenssjukdom kan tillbringa en stor del av dagen på sin dagverksamhet. Där finns personal med specialkompetens kring demens som ofta har en god relation till den enskilde.

För de demenssjuka som inte klarar att borsta tänderna själva och där anhöriga inte kan eller vill hjälpa till har ofta hemtjänst ett uppdrag att göra det som en del av den personliga omvårdnaden. Det kan dock vara svårt för dem att hinna med att borsta tänderna i samband med stödet på morgonen och kvällen. Dagverksamheter skulle kunna vara behjälpliga att borsta tänderna då personer på grund av dagsformen eller av andra skäl inte gjort det.

*Hur kan dagverksamheten erbjuda detta stöd?
Hur kan detta stöd göras känt?
Hur ska samplanering ske mellan hemtjänst, dagverksamhet, den enskilde och anhöriga kring munhälsa?*

Informationsöverföring från hemsjukvård till hemtjänst

Distriktssköterskan bör uppmärksamma behov av stöd att sköta tänderna hos hemsjukvårdspatienter med demenssjukdom. Det kan de t ex göra genom riskbedömning i kvalitetsregistret Senior alert. Distriktssköterskan bör informera hemtjänsten om att den enskilde behöver hjälp med att borsta tänderna. I samverkan med hemtjänsten kan distriktssköterskan följa upp munhälsan och hjälpbehovet hos den enskilde.

Hur kan en rutin för denna samverkan utformas?

Tydliggör behov av stöd med munhälsa i hemtjänstens uppdrag

Hemtjänstutförare har framfört att munhälsan lätt tappas bort. Det är oftast inte ett behov som specificerats i beställningen och kan vara svårt att hinna med inom ramen för det uppdrag de fått för att hjälpa till med personlig omvårdnad. Det kan ta tid att motivera och hjälpa en person med demenssjukdom att borsta tänderna.

Hur kan biståndsbedömare få vetskap om den enskilde behöver hjälp att sköta munhygien?

Hur kan behov av hjälp att borsta tänderna uppmärksammas i samband med beslut om hemtjänst?

Hur kan biståndsavdelning i samråd med hemtjänstutförare skapa en större tydlighet kring uppdraget att hjälpa till med munhälsa, t ex borsta tänderna?

Samverkan mellan hemtjänst och uppsökande tandvård

Det ska, enligt länets överenskommelse om uppsökande verksamhet för vissa äldre och funktionshindrade, finnas ett samarbete mellan socialtjänsten och den tandvårdsutförare som ansvarar för uppsökande munhälsobedömning i hemmet.

Vård- och omsorgspersonal ska delta vid munhälsobedömningarna dels för att ta del av instruktioner som tandhygienisten ger och dels för att delge information om den enskildes allmäntillstånd. Socialtjänsten ska också ge förutsättningar för personal att delta vid de munvårdsutbildningarna som tandvårdsföretaget ger.

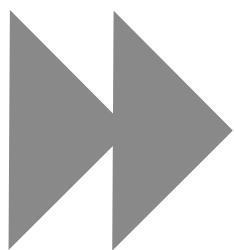
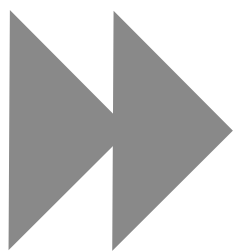
I samarbetet med hemtjänstutförare blev det tydligt att den hemtjänstpersonal som deltagit i munvårdsutbildning hade en större kunskap och säkerhet kring hanteringen av munhälsa än de som inte fått utbildning. Det visade sig också i praktiken vara svårt att få till utbildningarna. Utan kunskap om vikten av munhälsa är det svårt för hemtjänst att prioritera munvårdsutbildning och utan hemtjänstens deltagande har tandvårdsföretaget svårt att nå ut.

Hur kan denna fråga prioriteras högre?

Hur kan en rutin utformas för att varje hemtjänstverksamhet samverkar med den upphandlade tandvårdsföretaget gällande både munhälsobedömning och utbildning för personal?

Andra utvecklingsidéer

Handlingsplan för utvecklingsområden för bättre munhälsa

Upprättad (datum):

Följs upp (datum):

Utvecklingsområde för bättre munhälsa	Vad ska göras	Vem ansvarar	När är det klart

Åtgärder vi har valt för att uppmärksamma munhälsa hos personer med demenssjukdom i ordinärt boende

Sammanställning

Kommun:

Beslutat (datum):

Följs upp (datum):

 Åtgärder		Berörda verksamheter									
		Anhörigstöd	Biståndsavdelning	Dagverksamhet	Hemtjänst	Korttidsboende	Demenssamordnare	Vårdcentral	Minnesmottagning	Rehab	Övrig
	Känna till vem som gör vad										
	Sprida information om munhälsa										
	Uppmärksamma munhälsa hos den enskilde										
	-Munhälsa i Senior alert										
	-Tre frågor för att uppmärksamma munhälsan										
	Säkerställa att tandvårdsstödet når fram										
 Utvecklingsområden											
	Ökad samverkan med anhöriga										
	Dagverksamhet borstar tänderna										
	Tydliggöra behov av stöd med munhälsa i hemtjänstens uppdrag										
	Informationsöverföring från hemsjukvård till hemtjänst										
	Samverkan mellan hemtjänst och uppsökande tandvård										

Egna anteckningar

Munhälsobedömning –ett erbjudande

Namn

Personnummer

Adress/avdelning

Telefonnummer

En munhälsobedömning är en förenklad undersökning av din mun, dina tänder och tandersättningar. Du betalar inget och den görs i din bostad.

Du erbjuds en munhälsobedömning i samband med att du får ett intyg om tandvårdsstöd. Detta får du av kommunens biståndshandläggare, LSS-handläggare eller av sjuksköterska på ett särskilt boende. Du erbjuds sedan en munhälsobedömning varje år, som du kan tacka ja eller nej till.

Om du tackar ja, kontaktar tandvårdspersonalen dig eller den som ska vara med dig vid munhälsobedömningen och bokar en tid. Landstinget har tecknat avtal med vårdgivare, du kan därför inte välja vårdgivare.

En tandhygienist kommer sedan hem till dig och gör en bedömning av din mun, dina tänder eller din tandersättning. Tandhygienisten bedömer och berättar hur du eller vård- och omsorgspersonalen ska sköta din munvård dagligen. Du får också veta om du har behov av tandvård.

Intyget visar också att du är berättigad till nödvändig tandvård. Om du behöver så kallad nödvändig tandvård, till exempel laga en tand, kan du vända dig valfri tandläkare eller tandhygienist. Du kan också vända dig till den som utfört munhälsobedömningen.

För den nödvändiga tandvården betalar du som för ett öppet sjukvårdsbesök. Avgiften ingår i högkostnadsskyddet.

☐ **Ja**, jag vill få en munhälsobedömning en gång per år. Samtidigt ger jag mitt tillstånd till att uppgifter om mitt hälsotillstånd och medicinering lämnas till tandvårdspersonalen.

☐ **Nej**, jag vill inte få munhälsobedömning.

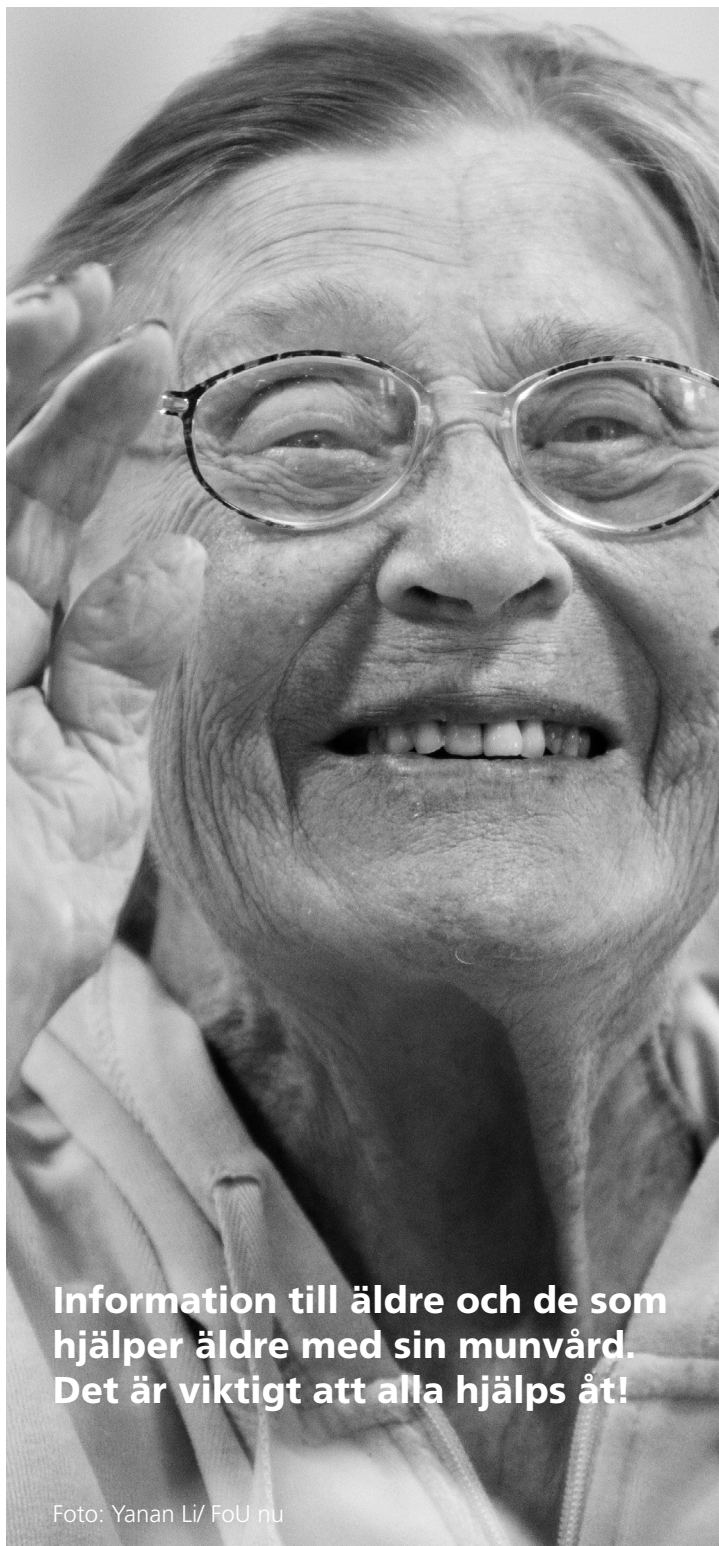
Vårdtagarens, anhörigs eller
god mans namnunderskrift

Datum

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSFÖRVALTNINGEN
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

En god munhälsa - bra för hela kroppen

Information till äldre och de som hjälper äldre med sin munvård. Det är viktigt att alla hjälps åt!

Foto: Yanan Li/ FoU nu

Äldre har ökad risk för karies och infektioner i munnen

När man åldras blir slemhinnorna tunnare och salivproduktionen minskar. Många äldre tar dessutom läkemedel som minskar salivfunktionen.

Tandköttet dras succesivt tillbaka och en del av tandens rotyta blottas.

Munnens muskler åldras, precis som kroppens övriga muskler. Svaghet i muskulaturen gör att det blir svårare att få bort matrester mellan kinden och tänderna. Händerna bli stelare och det blir svårare att göra rent i munnen.

Man kan även få sjukdomar i kroppen som påverkar mun och tänder.

Allt detta innebär att äldre lättare får infektioner i munnen och att risken för karies ökar.

Förr blev man gammal och tandlös

Glädjande nog kan allt fler äldre behålla sina tänder hela livet. Ofta med komplettering av kronor, broar, delproteser eller implantat.

Det ställer sina speciella krav på noggrann munvård.

Äldre bör därför vara extra noggranna med att sköta sina tänder.

Frisk i munnen

Munhälsan är en del av hälsan. En god munhälsa betyder mycket för välbefinnande och livskvalitet. Med en frisk mun är det lättare att umgås, skratta, tugga och svälja samt uppleva smaker.

När man av olika anledningar inte längre själv kan sköta sin munhygien kan det leda till onödigt personligt lidande och försämring av hälsan. Därför behöver äldre få hjälp med munhälsan.

Gör rent

Orsaken till karies, infektioner och tandskador är oftast bakterier, som fastnar på tänderna.

Genom att göra tänderna rena varje dag så hinner inte bakterierna skada.

Eltandborste är bra. En god vana är att alltid somna med rena tänder.

Mellan tänderna kommer man åt med tandtråd, mellanrumsborstar eller tandstickor.

Det bästa är att fråga sin tandläkare/ tandhygienist hur man bäst håller rent.

Använd fluor

Fluor stärker tänderna. En liten skada i en tand kan läka med hjälp av fluor. Fluor rekommenderas två gånger om dagen.

Fluor finns i tandkräm, tabletter, tuggummi och munskölj.

Ät och drick sunt

Tänderna behöver vila mellan måltiderna för att återhämta sig från bakteriernas angrepp.

Fem gånger om dagen klarar tänderna att vi äter något.

Drick vatten och undvik söta drycker.

Vid muntorrhet kontakta tandvården. Det finns hjälp att få.

Besök tandvården

Behovet av att besöka tandvården är individuellt och bestäms i samråd med tandläkare eller tandhygienist.

Med åldern ökar risken för sjukdomar och besvär som kan påverka munhälsan. Därför är det viktigt att hålla kontinuerlig kontakt med tandvården oavsett om man är frisk eller sjuk.

Folktandvården

Tre frågor för att uppmärksamma munhälsan

De tre frågorna syftar till att på ett enkelt sätt ta reda på om det finns ett tandvårdsbehov hos den enskilde individen utan att det krävs tandvårdskompetens hos den som ska bedöma behovet.

Fråga 1 svarar på om det finns någon aktuell tandvårdskontakt eller om denna har "tappats bort".

Fråga 2 och 3 svarar på hur akut tandvårdsbehovet är och om individen snarast bör ta kontakt med tandvården.

För ytterligare information kontakta:

Pia Skott
Klinikchef Folktandvården Stockholms sjukhem
pia.skott@ftv.sll.se
tel.08-123 152 95, 070-168 48 94

Anders Lindunger
Klinikchef Jakobsberg och Kungsängen
anders.lindunger@ftv.sll.se
tel.08-123 157 90, 070-001 70 90

1 Har du träffat någon tandläkare under de senaste två åren?

2 Har du besvär från munnen?

(Till exempel värk, svullnad, smakar illa, trasiga tänder/fyllningar, illasittande proteser, lösa tänder, muntorrhet, sår, blåsor)

3 Är det någonting du undviker att äta för att det är besvärligt för dig?

(Till exempel tuggsvårigheter p.g.a. tandförlust eller illasittande proteser, muntorrhet eller sväljproblematik måste äta med sås eller i krämkonsistens.)

Din rätt till särskilt tandvårdsstöd

Foto: Yanan Li/ FOU nu

Hur får man ett tandvårdsstödsintyg?

Kontakta din biståndshandläggare som skriver ut tandvårdsstödsintyg till dig som har omfattande och varaktiga insatser från hemtjänst.

Om du inte har kontakt med någon biståndshandläggare behöver du ett intyg från läkare eller distriktssköterska som styrker ditt omvårdnadsbehov.

Tandvårdsstöd

Du som bor i eget boende kan ha rätt till tandvårdsstöd om du har omfattande och varaktigt behov av personlig omvårdnad. Den personliga omvårdnaden kan ges av hemtjänst eller anhörig.

Med omfattande menas hjälp med personlig omvårdnad minst 3 gånger per dag och tillsyn under natten. Med varaktigt menas att behovet av personlig omvårdnad bedöms vara under minst ett år.

Har du rätt till tandvårdsstöd får du ett tandvårdsstödsintyg.

Tandvårdsstödsintyget berättigar till två förmåner som är oberoende av varandra:

- **Munhälsobedömning**

Den ena förmånen innebär rätt till årlig, KOSTNADSFRI munhälsobedömning av en tandhygienist som kommer hem till dig.

- **Nödvändig tandvård**

Tandvårdsstödsintyget ger också rätt till nödvändig tandvård till samma avgift som för sjukvård.

Avgiften får räknas samman med andra avgifter för hälso- och sjukvård och ingår i högkostnadsskyddet.

Du väljer själv vilken tandläkare eller tandhygienist som ska ge tandvården. Tandläkaren eller tandhygienisten avgör vilken behandling som är nödvändig.

Webbtips

socialstyrelsen.se

Här finns Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom 2010 med rekommendation om munhälsobedömning för hälso- och sjukvården samt socialtjänst

1177.se

Hela Sveriges samlingsplats för information och tjänster inom hälsa och vård. Här finns bland annat information om tandvård, sjukdomar och behandlingar, tandvård om man har stort omvårdnadsbehov i dagliga livet och vilka tandvårdsmottagningar som erbjuder medicinskt tandvård.

tandlakarforbundet.se

Sveriges Tandläkarförbund är den odontologiska professionens organisation. Här finns bland annat information om munhälsa och äldre.

tandvardsguiden.se

En oberoende informationstjänst från Med Learn med bland annat information om äldres tandvård.

ksl.se

Kommunförbundet Stockholms län är en politiskt styrd organisation med länets kommuner som medlemmar. Här finns överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län angående uppsökande verksamhet för vissa äldre och funktionshindrade.

Materialet är utgivet av FOU nu i samarbete med Folktandvården Jakobsberg och Folktandvården Stockholms sjukhem.

Idé och text:

Azita Mohammadzadeh och Elisabeth Lauritzen, FOU nu.

Bild och layout:

Yanan Li, FOU nu.

Bifogade informationsblad:

Text:

Pia Skott, klinikchef Folktandvården Stockholms sjukhem och Anders Lindunger, klinikchef Folktandvården Jakobsberg och Kungsängen.

Bild och layout:

Yanan Li, FOU nu.

Maj 2014

Va? Är munhälsa SÅ viktig?

Det var den vanligaste kommentaren vi mötte inom vården och omsorgen och hos anhöriga under utvecklingsarbetet av detta material.

Alla vet att man ska borsta tänderna och gå till tandläkaren regelbundet. Vissa vet att det är ännu viktigare då man är äldre och sjuk. Men vem vet egentligen när den som är demenssjuk börjar få svårt att sköta sina tänder? Och vilka vet hur fort munhälsan kan försämrats och vad det betyder för hälsan och livskvaliteten. Hur vet man att det stöd som finns når fram till personer med demenssjukdom som bor hemma?

Vad kan vi göra?

Tack vare samverkan med tandvård som har specialkompetens kring äldre och demens blev det tydligt för socialtjänst, primärvård och minnesmottagning vad de kan göra för att stödja den enskilde och anhöriga till en bättre munhälsa.

FOU nu har i samarbete med Folktandvården i Jakobsberg och Ekerö samt berörda verksamheter i Ekerö och Järfälla tagit fram förslag till åtgärder för anhängstöd, hemtjänst, dagverksamhet, biståndshandläggare, vårdcentral och minnesmottagning.

Här presenteras konkreta åtgärder för att uppmärksamma munhälsa hos personer med demenssjukdom som bor hemma.

**Stort tack till alla som bidragit med erfarenheter och synpunkter i detta arbete!
Särskilt tack till Eva Vadfors i Järfälla och Röda korsets anhöriggrupp i Ekerö**

Materialet finns på FOU nu's hemsida; www.founu.se

Folktandvården

